

*Др Снежана Соковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0001-7046-6381*

*Изворни научни рад
УДК: 349.9:502.131.1
343.9:349.6
DOI: 10.46793/XXIMajsko.273S*

КОНЦЕПТ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА И ЗЕЛЕНА КРИМИНОЛОГИЈА – СИНЕРГИЈА И ИЗАЗОВИ*

Резиме

Концепти одрживог развоја и зелене криминологије представљају кључне области савременог интересовања за очување животне средине настале као резултат растуће глобалне забринутости у вези са животном средином и друштвеном правдом. Одрживи развој је холистичким приступом интеграцији економског раста, социјалне инклузије и заштите животне средине постао свеобухватан оквир за решавање сложених изазова са којима се суочава човечанство. Паралелно са тим, зелена криминологија се појавила као критичка перспектива унутар криминологије, посвећена проучавању штета и злочина против природне средине, укључујући како људе, тако и све друге сегменте екосистема. Рад има за циљ анализу сложене везе између одрживог развоја и зелене криминологије, истражује њихове дефиниције, принципе, узајамне утицаје, и могућности за синергијско деловање. Глобални фокус интензивно усмерен на питања животне средине наглашава потребу за интердисциплинарним приступом, а разумевање везе одрживог развоја и зелене криминологије пружа сазнања која могу бити корисна за креирање ефикаснијих стратегија за заштиту животне средине и промовисање друштвеног развоја који задовољава потребе садашњости без угрожавања могућности будућих генерација да задовоље своје потребе.

Кључне речи: одржив развој, зелена криминологија, животна средина, еколошки криминалитет.

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

1. Увод

Неповољне климатске промене, угроженост и ограничавање извора воде и хране услед загађења животне средине, екстензивна потрошња ограничених ресурса сировина и енергије, пораст броја становника, стварање великих неконтролисаних урбаних средина са лошим условима живота, економска и социјална, макро и микро маргинализација, велика незапосленост, јачање економске и опште социјалне неједнакости, суочавају светску заједницу са бригом у погледу одрживости живота под таквим условима. Глобална забринутост у вези са деградацијом животне средине непрестано расте, што доводи до све веће релевантности интердисциплинарних приступа у решавању ових изазова. У том контексту, концепт одрживог развоја постао је широко прихваћен оквир за балансирање економског раста, социјалне равноправности и заштите животне средине, а његова важност се огледа како у међународним политикама тако и у академском дискурсу. Са друге стране, зелена криминологија представља релативно ново поље унутар криминологије које се фокусира на штете и кривична дела против животне средине и нуди критичку перспективу у односу на традиционални антропоцентрични приступ криминологије.

Одрживи развој интегрише економске, социјалне и еколошке аспекте развоја, бави се глобалним изазовима попут климатских промена, губљења биодиверзитета и загађења, сиромаштва, неједнакости и недостатка ресурса, при чему одбацује краткорочне економске моделе исцрпљивања природних ресурса и еколошке деградације и усмерен је на дугорочну добробит људи и планете. Концепт одрживог развоја усмерава креирање политика и пракси у различитим секторима (енергетика, пољопривреда, индустрија, транспорт, урбани развој) ка одрживијим решењима и наглашава неопходност међународне сарадње и солидарности, посебно између развијених земаља и земаља у развоју. Зелена криминологија шири дефиницију криминалитета, идентификује нове облике криминалитета, истражује еколошке неправде и указује да еколошки криминалитет највише погађа сиромашне и маргинализоване заједнице и тако помаже у разумевању веза између криминалитета, животне средине и друштвене једнакости. Значајно доприноси превенцији и сузбијању еколошког криминалитета, подиже свест јавности о значају заштите животне средине и промовише одговорније понашање појединаца, компанија и држава према природним ресурсима.

Одрживи развој, као доминантан оквир, настоји да помири економски напредак са еколошком одговорношћу, а зелена криминологија нуди критички поглед на то како се штете по животну средину и криминал уклапају у ову слику. Ипак, и поред несумњиве конвергенције циљева, усаглашавање ужег фокуса зелене криминологије на криминалитет и штету по животну средину са ширим циљевима одрживог развоја може бити сложено и врло изазовно у стварања конкретних програма еколошке заштите.

2. Разумевање одрживог развоја

Одрживи развој је широко прихваћен као „развој који задовољава потребе садашњости без угрожавања могућности будућних генерација да задовоље своје потребе“. Ова дефиниција, која потиче из Брундтландовог извештаја из 1987. године „Наша заједничка будућност“, постала је темељни принцип за владе, организације и појединце широм света.¹ Светска здравствена организација (СЗО) описује одрживи развој као свеобухватан термин за политике, пројекте и инвестиције које доносе користи данас, не жртвујући при томе животну средину, социјално и лично здравље у будућности.² Ове политике се често описују као „зелене“ јер су усредсређене на ограничавање неповољних утицаја развоја на животну средину. Важно је напоменути да се одрживост често сматра дугорочним циљем, док се одрживи развој односи на многе процесе и путеве за његово постизање.³

Концепт одрживог развоја обједињује три димензије: еколошку одрживост, економску ефикасност и друштвену одговорност. „Модел три стуба“ повезује три међузависна елемента од кључне важности за добробит појединаца и друштава: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине. Еколошки сегмент наглашава очување биодиверзитета, рационалну употребу и одржавање природних ресурса, контролу и смањивање загађења животне средине, одржавање екосистема. Параметри еколошке одрживости су атмосфера, земљиште, мора, океани, вода и биодиверзитет. Социјална димензија одрживости подразумева хумане друштвене односе, поштовање људских права, социјално благостање, укљученост у одлучивање, прегледност и доступност друштвених активности, и као своје показатеље има стање у областима здравља, социјалне правде, становништва, становања, образовања и безбедности. Економски сегмент одрживог развоја односи се на усаглашеност привредног развоја са ресурсима и производним капацитетима, а дефинише се кроз параметре производње, економске структуре и потрошње.⁴ Институционални оквир неопходан за реализацију потребних мера и политика посматра се и као четврта димензија одрживог развоја („призма одрживости“), која се односи на „добру власт“, приступ информацијама, спречавање

¹ United Nations Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/187, New York, 11 December 1987, (*“Brundtland Report”*),

² *Sustainable development* - World Health Organization (WHO), 2025, <https://www.who.int/health-topics/sustainable-development>, приступ: март 2025.

³ *Sustainability: Key Concepts and Principles* - CIMAM, 2025, <https://cimam.org/sustainability-and-ecology-museum-practice/sustainability-key-concepts-and-principles/>, приступ: март, 2025.

⁴ Giddings, B., Hopwood, B., O'Brien, G., *Environment, economy and society: Fitting them together into sustainable development*, Sustainable Development, 10(4)/2002, pp.184-196.

корупције и надзор над спровођењем мера и активности.⁵ Као посебна димензија одрживог развоја наводи се и култура.⁶

„Три стуба“ одрживог развоја (еколошка одрживости, економска ефикасност и друштвена одговорност) суштински подразумевају различите, некада и директно супротстављене, приоритете, због чега је постизање истинског баланса базичних димензија одрживог развоја константан и иманентан изазов одрживог развоја. Истинска одрживост захтева проналажење начина да се сва три стуба истовремено ојачају. Дефинисани принципи одрживог развоја представљају смернице за неопходне компромисе. Осим међугенерациске солидарности, која је као принцип садржана и у изворној дефиницији одрживог развоја, концепт одрживог развоја се изграђује и на другим принципима. Међугенерациска и интрагенерациска једнакост осигурава да садашње генерације не спречавају будуће генерације да задовоље своје потребе, док се истовремено баве постојећом неједнакошћу међу људима у погледу приступа ресурсима и квалитета живота. Принцип предострожности налаже да је понекад боље предузети мере за решавање или избегавање проблема чак и у одсуству дефинитивног научног доказа о узрочности, посебно ако та акција може спречити штету. Принцип „загађивач плаћа“ налаже да они који су одговорни за загађење животне средине морају да плате за чишћење или, пожељније, да промене своје активности како би избегли загађење. Очување природних ресурса и очување биодиверзитета као кључни принципи, наглашавају потребу за одговорним управљањем ресурсима и заштитом екосистема. Друштвена инклузија осигурава да сви појединци имају једнаке могућности и приступ основним потребама, образовању и здравственој заштити.⁷

Глобални оквир концепта одрживог развоја дефинише Агенда 2030 о одрживом развоју (Агенда 2030), усвојена од стране Генералне скупштине УН септембра 2015. године као тренутно најзначајнији међународни документ о одрживом развоју.⁸ Иако није правно обавезујућа, због њеног

⁵ Spangenberg, J. H., *Environmental space and the prism of sustainability: frameworks for indicators measuring sustainable development*, Ecological Indicators, 2/2002, pp. 295-309; Ђекић, С., Хафнер, Н., *Савремени концепт управљања институционалном димензијом одрживог развоја*, Теме, бр. 3/2013, стр. 1047-1494.

⁶ *Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development*, United Cities and Local Governments, Culture 21: Actions Commitments on the role of culture in sustainable cities, Barcelona, 2014; Милојевић, В., *Култура као димензија одрживог развоја*, Теме, бр. 35(2)/2011, стр. 639-653; Соковић, С., *Контрола криминалитета у концепту одрживог развоја - европски оквир и примена концепта у Републици Србији*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 7, Крагујевац, 2019. стр. 207-220.

⁷ Mensah, J., *Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review*. Cogent Social Sciences, 5(1)/2019.

⁸ United Nations General Assembly, 'Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*', A/RES/70/1; Види: *EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*;

општецивизацијског значаја од држава се очекује прихватање Агенде и утврђивање националних оквира за реализацију утврђених циљева.

Агенда 2030 дефинише 17 циљева одрживог развоја који се односе на широк спектар питања, укључујући искорењивање сиромаштва (циљ 1), нулту глад (циљ 2), добро здравље и благостање (циљ 3), квалитетно образовање (циљ 4), родну равноправност (циљ 5), чисту воду и санитацију (циљ 6), приступачну и чисту енергију (циљ 7), пристојан рад и економски раст (циљ 8), индустрију, иновације и инфраструктуру (циљ 9), смањење неједнакости (циљ 10), одрживе градове и заједнице (циљ 11), одговорну потрошњу и производњу (циљ 12), климатску акцију (циљ 13), живот испод воде (циљ 14), живот на копну (циљ 15) и мир, правду и јаке институције (циљ 16). Посебно дефинисане циљане вредности унутар сваког појединачног циља одрживог развоја (укупно 169 циљаних вредности) конкретизују циљеве одрживог развоја и омогућавају праћење реализације агенде одрживог развоја. Остварење циљаних вредности се прати и анализира применом сета посебно дефинисаних индикатора (како глобалног карактера, тако и регионалног и локалног карактера), чиме Агенда пружа конкретан и мерљив оквир за унапређење одрживог развоја.⁹ Праћење учинка реализације утврђених циљева одрживог развоја одвија се на националном, регионалном и глобалном нивоу, генерално и тематски по областима, а државе се у том смислу подстичу на добровољно подношење националних извештаја (што велики број држава и чини).¹⁰ Генерални секретар УН сваке године објављује посебан извештај о оствареном напретку у погледу постављених циљева одрживог развоја.¹¹

Концепт одрживог развоја није без контроверзи, због чега постоје различита тумачења у вези са његовом применом, посебно у погледу приоритета различитих аспеката. Економски раст се често остварује на штету животне средине или социјалне једнакости, стога се неретко ставовима о заштити животне средине као најважнијег аспекта одрживог развоја

Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020; European Commission (2019), *Reflection Paper 'Towards a Sustainable Europe by 2030'*, COM(2019)22, Brussels.

⁹ *Final list of proposed Sustainable Development Goal indicators*, Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators (E/CN.3/2016/2/Rev.1) Annex IV.

¹⁰ О глобалној посвећености идеји одрживог развоја сведочи велико број држава које подносе не само иницијалне извештаје, него и редовне накнадне извештаје. О томе: High-level Political Forum on Sustainable Development, *Synthesis of Voluntary National Reviews*, Department of Economic and Social Affairs United Nations; <https://hlpf.un.org/vnrs>, приступ, март, 2025. Види: *2019 Voluntary National Review of the Republic of Serbia on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Towards equality of sustainable opportunities for everyone and everywhere in Serbia through growing into sustainability, <https://serbia.un.org/sites/default/files/2019>, приступ, март, 2025.

¹¹ Види: *UN Sustainable Development Goals Report*, <https://www.globalsociety.earth/post/un-sustainable-development-report-2024>, приступ, април 2025.

супротставља схватање које наглашава потребу балансирања заштите животне средине са економским растом и социјалном једнакошћу. Додатно, различито тумачење „потреба“ и „ограничења“ природних система може да прошири област примене концепта одрживог али и да узрокује смањену активност актера одрживог развоја и избегавање одговорности релевантних учесника.²

3. Разумевање зелене криминологије

Угрожавање животне средине у савременом друштву је забрињавајуће, трајна уништења и оштећења екосистема суочавају светску заједницу са бригом у погледу одрживости живота под таквим условима. Економска корист, растућа потражња ресурса животне средине, сиромаштво, велика тамна бројка и мали ризик откривања и санкционисања учинили су кривична дела против животне средине интензивно растућом и врло профитабилном криминалном активношћу.¹² Ове криминалне активности врло често ни грађани ни систем кривичног гоњења не уочава и не препознаје као недозвољене иако су штете тешко отклоњиве и далекосежне, погађају широка подручја различитих јурисдикција и неретко су драстичне и трајно девастирајуће (еколошке катастрофе продуженог ефекта).¹³ Због глобалног карактера, питања у вези са заштитом животне средине су доминантна тема и на нивоу међународне заједнице која се интензивно бави (међународним) правом природе и ефикасним међународним инструментима заштите природе, укључујући и дефинисање екоцида као посебног кривичног дела.¹⁴

Зелена криминологија представља одговор на ограничења традиционалне криминологије у проучавању и решавању еколошких проблема. Бави се проучавањем еколошких штета и злочина против животне средине у широком смислу, укључујући и проучавање закона и политика заштите животне средине, корпоративних злочина против животне средине као и еколошке правде из криминолошке перспективе. Првобитно је била утемељена у политичкој економији, критичким и радикалним криминолошким перспективама, фокусирајући се на владајуће структуре и корпоративни утицај на деградацији животне средине,⁶ да би временом укључила различите приступе еколошке правде, криминологије конзервације и конструктивистичке перспективе.¹⁵

¹² <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime>

¹³ Eman, K., Sample, L. L., Barkan, S. E., *Public perceptions of environmental violations: Is it really crime?*. *Deviant behavior*, 30(6)/2009, pp. 578-601.

¹⁴ О томе: Ранђеловић, М. В., *Екоцид у међународном и националном праву*, Крагујевац, 2025. Brisman, A., South, N., *Green Criminology*, The Oxford Handbook of Criminology, eds. Libling, A., Maruna, Sh., McAra, L., Oxford, 2023. p. 533.

¹⁵ Gibbs, C., Gore, M. L., McGarrell, E. F., Rivers, L., *Introducing conservation criminology: Toward interdisciplinary scholarship on humans and nature*. *Crime & Delinquency*, 56(3)/2010, pp. 376-396. Види: Лукић, Н., *Зелена криминологија*, Београд. 2023, стр. 12. Brisman, A., South, N., *нав. дело*, стр. 522.

Кључне разлике традиционалног криминолошког приступа и приступа зелене криминологије односе се на област и предмет истраживања, на дефиницију криминалитета, перспективе и вредности које се промовишу, интердисциплинарност, као и на развијање глобалног приступа. Традиционална криминологија се углавном фокусира на кривична дела која су усмерена против људи и њихове имовине (антропоцентрични приступ), док зелена криминологија проширује свој приступ и на кривична дела која штете животној средини, укључујући злочине против природе и екосистема (екоцентрични приступ). Традиционална криминологија се ослања на правне дефиниције криминалитета, док зелена криминологија развија шири концепт криминалитета заснован на „штети“, који стога обухвата и радње које нису нужно противзаконите али ипак наносе штету животној средини. Усмереност на „штету“ омогућава испитивање системских проблема и деловања моћних актера који често нису експлицитно криминализовани, али имају разорне еколошке последице. Зелена криминологија не укључује само правне аспекте, већ разматра и етичке и еколошке димензије. За разлику од традиционалне криминологије која углавном има неутралан став, зелена криминологија негује јасан критички став према доминантним економским и политичким структурама које доприносе еколошкој штети, промовише еколошку правду и одржив развој. Зелена криминологија је интердисциплинарна област која повезује криминологију са другим научним дисциплинама, као што су екологија, социологија, право и економија, док је традиционална криминологија је углавном фокусирана на социолошке и правне аспекте криминалитета. Зелена криминологија нужно у великој мери развија глобалну перспективу и наглашава транснационално еколошко преступништво и еколошке проблеме глобалног карактера, док је традиционални криминолошки дискурс претежно национално фокусиран.¹⁶

У методолошком смислу, значајне промене које у односу на традиционалну криминологију доноси зелена криминологија одражавају њен наглашено интердисциплинарни и глобални карактер. Ради свеобухватнијег разумевања еколошког криминалитета зелена криминологија интегрише методе из различитих научних дисциплина, укључујући екологију, биологију, хемију, географију и економију. Због транснационалне природе многих еколошких злочина, зелена криминологија користи методе за анализу глобалних трендова и међународних мрежа, укључујући и анализу међународних уговора, глобалних токова отпада и транснационалних корпоративних активности. Фокусирана на еколошку штету зелена криминологија укључује еколошки форензички приступ и развија методе за

¹⁶ South, N., *Green criminology and environmental crime: A review of the field*. International Journal for Crime, Justice and Social Democracy, 3(2)/2014, pp. 7-23; Rodríguez Goyes, D., South, N., *Green Criminology Before 'Green Criminology': Amnesia and Absences*, Critical Criminology, 25/2017, pp. 165-181.

мерење еколошке штете, укључујући анализу загађења, губитка биодиверзитета и деградације екосистема коришћењем научних техника и података из области екологије и животне средине. У том смислу је за зелену криминологију посебно карактеристично коришћење географских информационих система ради потпунијег разумевања просторне димензије еколошког криминалитета у циљу мапирања и анализе просторних образаца еколошких злочина, идентификовања жаришних тачака и праћења ширења загађења. Разумевање мотива и контекст еколошких злочина зелена криминологија темељи на примени квалитативних метода као што су интервјуи са жртвама, учиниоцима и стручњацима, као и анализу случајева. Посебну методолошку карактеристику зелене криминологије представља чињеница да се зелена криминологија се у великој мери ослања на научне доказе из области природних наука, хемије, биологије, екологије, и других сродних научних области.¹⁷

Зелену криминологију треба разликовати од криминологије очувања животне средине, и криминологије животне средине. Криминологија очувања животне средине (*Conservation Criminology*) је уже специјализована и фокусира се првенствено на кривична дела која директно угрожавају очување биодиверзитета и природних ресурса. Нагласак је на злочинима попут криволова, илегалне сече шума, трговине заштићеним врстама и другим радњама које директно угрожавају дивље животиње и њихова станишта. Често користи методе из екологије и биологије. Криминологија животне средине (*Environmental Criminology*) има шире усмерење и истражује све облике криминалних радњи које штете животној средини, укључујући загађење ваздуха, воде и земљишта, незаконито одлагање отпада и индустријске злочине. Фокусирана је на штету коју људи наносе животној средини и последице тих радњи по људско здравље и екосистеме. Користи методе из различитих дисциплина, укључујући социологију, право и економију. Зелена криминологија (*Green Criminology*) представља најшири и најсвеобухватнији приступ, јер истражује не само кривична дела, већ и друштвене, политичке и економске факторе који доприносе еколошкој штети, развија критички приступ и бави се и питањима еколошке правде, корпоративне одговорности и глобалних еколошких проблема, осим кривичних дела истражује и легалне радњама које наносе штету животној средини а концепт жртве поширује и на нељудске ентитете.¹⁸ Укратко, криминологија очувања животне средине јесте најспецифичнија, криминологија животне средине је шира, док је зелена криминологија најсвеобухватнија и најкритичнија.

Зелена криминологија даје критичку анализу еколошких проблема наглашавајући улогу моћи, неједнакости и друштвених структура у деградацији животне средине. Темелји се на принципу еколошке правде и бави

¹⁷ Brisman, A., South, N., *нав.дело*, стр. 525, 526.

¹⁸ Лукић, Н., *нав. дело*, стр. 22, 23.

се неједнаком расподелом еколошких штета међу различитим друштвеним групама, увиђајући да еколошка девастација несразмерно јако погађа маргинализоване заједнице. Заступа екоцентрични приступ вреднујући животну средину и нељудске врсте изван њихове инструменталне вредности за људе, фокусирана је на еколошку штету и обухвата широк спектар штетних утицаја на екосистеме, биодиверзитет и здравље људи и животиња, због чега „зелени злочин“ у укључује и шире еколошке штете поред законски дефинисаних кривичних дела против животне средине.¹⁹

Иако представља важан иновативни приступ, зеленој криминологији се упућују и одређене критике. Дефиниција "еколошке штете" је често нејасна и субјективна, па постоји неслагање око тога које радње треба сматрати криминалним и како мерити њихову штету, што имплицира могуће проблеме у примени закона и политици сузбијања еколошког криминалитета. Неки критичари тврде да зелена криминологија често има идеализован и романтичан поглед на "природу", игноришући сложеност екосистема и људског односа према њима, због чега постоји опасност неправедног третирања људи и заједница чији опстанак зависи од природних ресурса. Превише наглашена кривична одговорност а недовољно бављење системским узроцима еколошке штете може продукovati неефикасан приступ спречавању еколошких злочина, који су често резултат врло сложених економских и политичких фактора. Указује се и на још увек присутан Иако је глобална перспектива зелене криминологије једна од њених предности, критичари тврде да овај приступ може довести до игнорисања локалних контекста и потреба наметањем универзалних решења која нису прикладна за све ситуације.

Упркос овим критикама, зелена криминологија остаје важна и растућа област која доприноси разумевању и спречавању еколошких злочина. Будућност зелене криминологије изгледа обећавајуће, али и изазовно, обзиром да са све већом друштвеном свешћу о еколошким проблемима, јача и политички утицај зелене криминологије. Извесно је да истраживања и налази зелене криминологије могу значајно утицати на развој ефикаснијег законодавства и политика у области заштите животне средине.

4. Синергија концепта одрживог развоја и зелене криминологије

4.1. Како зелена криминологија унапређује одрживи развој

Зелена криминологија значајно доприноси одрживом развоју проучавањем и разоткривањем еколошких злочина и штета (загађење, крчење шума, губитак

¹⁹ Brisman, A., *Environmental state crime and dirty hands*. Crime, Law and Social Change, 61(4)/2014, pp. 431-447.

биодиверзитета и климатске промене) које угрожавају еколошку одрживост, идентификовањем учиниоца еколошке штете, укључујући корпорације, владе и појединце. Зелена криминологија има кључну улогу у анализи закона и прописа о заштити животне средине указивањем на недостатке и слабости који ометају ефикасну примену права у заштити животне средине. Истражујући узроке и последице штете по животну средину, зелена криминологија пружа кључне увиде за развој ефикаснијих стратегија за заштиту животне средине, што је темељни стуб одрживог развоја.

Усмереност зелене криминологије на еколошку правду директно је усклађена са стубом социјалне инклузије одрживог развоја. Еколошке штете често несразмерно погађају маргинализоване и рањиве заједнице, погоршавајући постојеће неједнакости, а зелена криминологија скреће пажњу на еколошке неправде са којима се суочавају аутохтоне заједнице и на значај њиховог традиционалног еколошког знања за одрживи развој. Концепт „еколошког расизма“ и начин на који га зелена криминологија разоткрива и оспорава додатно наглашава везу између ове две области. Истицањем и решавањем еколошких неправди, зелена криминологија доприноси стварању праведнијих и инклузивнијих друштава, што је кључни циљ одрживог развоја.²⁰

Зелена криминологија игра виталну улогу у постизању неколико циљева одрживог развоја пружајући знање и анализе потребне за борбу против еколошких злочина и промовисање еколошке одрживости. Проучавањем здравствених утицаја загађења и деградације животне средине, зелена криминологија доприноси остварењу циља 3 (Добро здравље и благостање). Испитивањем злочина који доприносе климатским променама, као што су илегална сеча шума и штетне емисије, доприноси остварењу циља 13 (Климатска акција). Истраживање трговине дивљим животињама, илегалног риболова, крчења шума и других злочина који угрожавају биодиверзитет и екосистеме директно се односи на циљ 14 (Живот испод воде) и циљ 15 (Живот на копну). Такође, бављењем питањима корупције и организованог криминала повезаних са експлоатацијом животне средине и залагањем за делатније законе и ефикасније спровођење закона о заштити животне средине, зелена криминологија подржава циљ 16 (Мир, правда и јаке институције).

4.2. Како примена концепта одрживог развоја обликује зелену криминологију

Концепт одрживог развоја поставља еколошка питања у први план политике и јавне дискусије, чиме је значајно утицао и на истраживачку агенду

²⁰ Blaustein, J., Pino, N., Fitz-Gibbon, K., White, R., *Criminology and the UN Sustainable Development Goals: The Need for Support and Critique*. British Journal of Criminology, 58/2018, pp. 767–786. Nurse, A., *Contemporary Perspectives on Environmental Enforcement*. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 66(4)/2020, pp. 327-344.

унутар криминологије. Подизање нивоа глобалне еколошке свести и увиђање хитности еколошких изазова представљених у агенди одрживог развоја доприноси успону и значају зелене криминологије. Како друштва постају све свеснија значаја еколошке одрживости, потреба за разумевањем и решавањем еколошких злочина и штета постаје све хитнија, што снажно подстиче истраживања у зеленој криминологији и општи интерес за зелену криминологију.

Свеобухватна природа одрживог развоја (друштвена, економска, еколошка) подстакла је зелену криминологију да усвоји ширу перспективу еколошке штете и еколошког криминалитета. Холистички приступ одрживог развоја извео је зелену криминологију из оквира уских дефиниција еколошког криминалитета и додао ширу зелену агенду криминолошким истраживањима. Одражавајући аспекте одрживог развоја, зелена криминологија испитује шири спектар питања, укључујући климатске промене, губитак биодиверзитета, загађење, исцрпљивање ресурса и њихове везе са друштвеним и економским факторима. Подстицање разматрања сложене међузависности између еколошких, друштвених и економских фактора у контексту штете и правде зеленој криминологији омогућава испитивања повезаности еколошке штете са економским системима и друштвеним неједнакостима, што значајно доприноси свеобухватнијем разумевању проблема заштите и очувања животне средине.²¹

Основни принцип одрживог развоја, задовољавање садашњих потреба без угрожавања будућих генерација, резонантан је са усмерењем зелене криминологије на дугорочне последице еколошке штете. Фокус на међугенерациску једнакост у одрживом развоју појачава значај напора зелене криминологије у правцу идентификовања и решавања еколошких штета које би могле имати трајне негативне последице по планету и њене становнике. Одрживи развој је усмерен на будућност, а зелена криминологија дели исту временску димензију анализирајући еколошку штету не само у смислу њених тренутних ефеката већ и у контексту потенцијалних дугорочних утицаја на будуће генерације и одрживост екосистема.

5. Изазови синергије концепта одрживог развоја и зелене криминологије

И концепт одрживог развоја и концепт зелене криминологије укључују сами по себи одређене сложености и дебате у вези са дефиницијама, делокругом и приоритетима. У концепту одрживог развоја постоје тензије између економског раста, заштите животне средине и социјалне једнакости због чега различити актери могу различито да рангирају ове приоритете. У зеленој криминологији постоје дебате око дефинисања „злочина“ и „штете“, разилажења у погледу оправданости усмеравања само на правне дефинисане

²¹ Blaustein, J., Pino, N., Fitz-Gibbon, K., White, R., *нав. чланак*, стр. 767–786.

штете наспрам реално постојећих али правно недовољно дефинисаних или недефинисаних штета, као и конфронтације различитих теоријских приступа (нпр. политичка економија наспрам криминологије конзервације). Стога, иако зелена криминологија и концепт одрживог развоја деле заједнички циљ заштите животне средине, постоје одређене тачке у којима се приступи зелене криминологије и перспективе концепта одрживог развоја могу разликовати. То се пре свега односи на различите дефиниције и приоритете, различите фокусе (закон или штета) као и на супротстављеност антропоцентричних и екоцентричних приступа. Поређење и контраст антропоцентричних перспектива (усмерених на човека) значајних за одређене приступе одрживом развоју са екоцентричним погледима (усмереним на животну средину) који су централни за зелену криминологију, указује на могуће суштински различито разумевање еколошких проблема и решења. Различите перспективе зелене криминологије о томе да ли приоритет треба дати законски дефинисаном еколошком криминалитету (као у неким традиционалним правним приступима) или са једнаком пажњом треба третирати и шире еколошке штете без обзира на њихов правни статус (као што заговарају многи зелени криминолози), потенцијално има значајне импликације на решавање еколошких питања у оквиру одрживог развоја. Признавање различитих перспектива у обе области кључно је за подстицање ефикасног дијалога и сарадње.

6. Закључак

Концепт одрживог развоја и зелена криминологија су блиско повезани. Зелена криминологија доприноси циљевима одрживог развоја јер својим истраживањима мапира и спречава деградацију животне средине и промовише еколошку правду, док дефинисани циљеви одрживог развоја проширују делокруг и релевантност зелене криминологије. Потенцијални изазови у сарадњи између иницијатива за одрживи развој и истраживања и акција у области зелене криминологије односе се на различите дисциплинарске фокусе и методологије. Различита дефинисања и разумевања кључних концепата могу довести до неусклађених приступа у избору релевантних политика и створити потешкоће у превођењу академског истраживања у практичну политику и акцију. Потенцијални сукоби приоритета могу оставити простор за јачање моћи и утицаја актера укључених у еколошки криминалитет.

Евидентна је чврста синергија концепта одрживог развоја и зелене криминологије јер одрживи развој пружа свеобухватне циљеве и оквир, док зелена криминологија нуди критичку анализу и разумевање илегалних и штетних активности које подривају ове циљеве, али су евидентне су и потенцијалне претње будућем синергијском развоју. У условима високе профитабилности еколошког криминалитета, правне празнине и слабости у примени одговарајућих закона, проблеми корпоративне одговорности и моћ

индустријских лобија, недостатак глобалне координације и недостатак и неповезаност потребних форензичких ресурса, као и неинтегрисаност принципа еколошке правде, отежавају истраживање, санкционисање и спречавање еколошких штета, а самим тим осујећују и остваривање циљева одрживог развоја. Сарадња може довести до информисанијих политика, ефикаснијег спровођења закона већег напретка на путу ка одрживој и праведној будућности.

*Snežana Soković, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GREEN CRIMINOLOGY – SYNERGY AND CHALLENGES

Summary

The concepts of sustainable development and green criminology represent key areas of contemporary interest in environmental conservation resulting from growing global concerns about the environment and social justice. Sustainable development, through its holistic approach to integrating economic growth, social inclusion and environmental protection, has become a comprehensive framework for addressing the complex challenges facing humanity. In parallel, green criminology has emerged as a critical perspective within criminology, dedicated to the study of damage and crimes against the natural environment, including both humans and all other segments of the ecosystem. The paper aims to analyze the complex relationship between sustainable development and green criminology, exploring their definitions, principles, mutual influences, and opportunities for synergistic action. The global focus intensively directed at environmental issues emphasizes the need for an interdisciplinary approach, and understanding the connection between sustainable development and green criminology provides insights that can be useful for creating more effective strategies for environmental protection and promoting social development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.

Key words: *sustainable development, green criminology, environment, environmental crime.*

Литература

- Blaustein, J., Pino, N., Fitz-Gibbo, K., White, R., *Criminology and the UN Sustainable Development Goals: The Need for Support and Critique*. British Journal of Criminology. 2018/58.
- Brisman, A., *Environmental state crime and dirty hands*. Crime, Law and Social Change, 61(4)/2014.
- Brisman, A., South, N., *Green Criminology*, The Oxford Handbook of Criminology, ed. Libling, A., Maruna, Sh., McAra, L. Oxford, 2023.
- Gibbs, C., Gore, M. L., McGarrell, E. F., Rivers, L., *Introducing conservation criminology: Toward interdisciplinary scholarship on humans and nature*, Crime & Delinquency, 56(3)/2010.
- Giddings, B., Hopwood, B., O'Brien, G.: *Environment, economy and society: Fitting them together into sustainable development*, Sustainable Development, 10(4)/2002.
- Ђекић, С., Хафнер, Н., *Савремени концепт управљања институционалном димензијом одрживог развоја*, Теме, бр. 3/2013.
- Eman, K., Sample, L. L., Barkan, S. E., *Public perceptions of environmental violations: Is it really crime?*. Deviant behavior, 30(6)/2009.
- EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth; Brussels, 3.3.2010 COM(2010) 2020; European Commission, *Reflection Paper 'Towards a Sustainable Europe by 2030'*, COM(2019)22, Brussels.
- Лукић, Н., *Зелена криминологија*, Београд. 2023.
- Милојевић, В., *Култура као димензија одрживог развоја*, Теме, 35(2)/2011.
- Mensah, J., *Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review*. Cogent Social Sciences, 5(1)/2009.
- Nurse, A., *Contemporary Perspectives on Environmental Enforcement*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 66(4)/2020.
- Ранђеловић, В., *Екоцид у међународном и националном праву*, Крагујевац, 2025.
- Rodríguez Goyes, D., South, N., *Green Criminology Before 'Green Criminology': Amnesia and Absences*, Critical Criminology, vol. 25, 2017.
- Соковић, С., *Контрола криминалитета у концепту одрживог развоја - европски оквир и примена концепта у Републици Србији*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 7, Крагујевац, 2019.
- South, N., *Green criminology and environmental crime: A review of the field*. International Journal for Crime, Justice and Social Democracy, 3(2)/2014.
- Spangenberg, J. H., *Environmental space and the prism of sustainability: frameworks for indicators measuring sustainable development*, Ecological Indicators, 2/2002.
- Sustainable development - World Health Organization (WHO), 2025, <https://www.who.int/health-topics/sustainable-development>, приступ: март 2025. ¹
- Sustainability: Key Concepts and Principles - CIMAM, 2025, <https://cimam.org/sustainability-and-ecology-museum-practice/sustainability-key-concepts-and-principles/>, приступ: март, 2025.
- United Nations Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/187, New York, 11 December 1987, ("Brundtlandt Report").
- United Nations General Assembly (2015), 'Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development', A/RES/70/1.

- UN Sustainable Development Goals Report*, <https://www.globalsociety.earth/post/un-sustainable-development-report-2024>, приступ, април 2025.
- Final list of proposed Sustainable Development Goal indicators*, Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators (E/CN.3/2016/2/Rev.1) Annex IV.
- High-level Political Forum on Sustainable Development, *Synthesis of Voluntary National Reviews*, Department of Economic and Social Affairs United Nations; <https://hlpf.un.org/vnrs>, приступ, март, 2025.
- Culture: Fourth Pillar of Sustainable Development*, United Cities and Local Governments, Culture 21: Actions Commitments on the role of culture in sustainable cities, Barselona, 2014.
- 2019 Voluntary National Review of the Republic of Serbia on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Towards equality of sustainable opportunities for everyone and everywhere in Serbia through growing into sustainability, <https://serbia.un.org/sites/default/files/2019>, прступ, март, 2025.